

Latvijas biedrību un nodibinājumu iespējamais pieejamais brīvprātīgā darba potenciāls

Janis Boguz¹, Liena Adamsonē², Riga Technical University

Kopsavilkums. Pētījuma mērķis ir noteikt Latvijas biedrību un nodibinājumu iespējamo pieejamo brīvprātīgā darba potenciālu. Nejaušās izvēles elektroniskajā aptaujā iegūtie rezultāti par cilvēku gatavību piedalīties brīvprātīgo darbā tika izmantoti Latvijas brīvprātīgo darba potenciāla noteikšanai. Respondenti gatavi veikt brīvprātīgo darbu vidēji 4 stundas nedēļā, tā potenciāls Latvijā ir 239 miljoni stundu vismaz 260 milj. LVL vērtībā, kas ir pieejams resurss nevalstiskā sektora un tautsaimniecības attīstībai Latvijā.

Atslēgas vārdi: brīvprātīgo darbs, biedrības un nodibinājumi, brīvprātīgā darba potenciāls.

IEVADS

Brīvprātīgo darbība ir veids, kā iedzīvotāji bez atlīdzības var iesaistīties dažādu sabiedrības mērķu sasniegšanā. Līdz ar to tas ir nozīmīgs resurss, kas pieejams gan Latvijas, gan citu pasaules valstu nevalstiskajām organizācijām. Pašas nevalstiskās organizācijas var definēt kā bezpeļņas brīvprātīgu pilsoņu grupu, kas tiek organizēta lokālā, nacionālā vai starptautiskā līmenī un attiecīgi ir lokāli, nacionāli vai starptautiski aktīva. [1;2] Atbilstoši šai definīcijai brīvprātīgo darbs un aktivitātes ir viens no būtiskākajiem resursiem tādām organizācijām kā biedrībām un nodibinājumiem Latvijā.

Brīvprātīgo darbs ir arī veids, kā iedzīvotāji var uzlabot savu un sabiedrības dzīves kvalitāti. Pasaulē brīvprātīgo darbu izmanto gan skolu sociālās vides veidošanā, gan katastrofu seku novēršanā, gan „trešo pasaules valstu” izglītības un medicīnas sistēmu veidošanā, gan vides sakopšanas un aizsardzības pasākumos u.c. Sabiedriskais ieguvums, ko veido brīvprātīgo darbība, tiek uzskatīts par vienu no galvenajiem elementiem ekonomiskās atveseļošanās procesā, īpaši nabadzīgākos un karu un katastrofu skartos pasaules reģionos.

„Globālā finansiālā krīze oficiāli sākās 2008. Gadā, un valsts iekšējā situācija padarīja Latviju par vienu no pasaules un iekšējās finansiālās un ekonomiskās krīzes visvairāk ietekmētajām valstīm. Jau pirmskrīzes attīstības gados Latvija veidoja dubulto deficītu – valsts budžeta deficītu un tekošā konta deficītu.” [2] Ierobežotu resursu apstākļos liela nozīme ir prasmīgai valsts budžeta līdzekļu izmantošanai, kas var gan paātrināt ekonomisko izaugsmi, gan mīkstināt kādus negatīvos procesus tautsaimniecībā. Tomēr Latvijas valsts pārvaldes darbības efektivitāti ir grūti novērtēt. „Valsts pārvaldes situāciju var raksturot ar to, ka Latvijā ir vairāk nekā 300 politikas plānošanas dokumentu, bet neviens no tiem neparāda, kā nacionālajai ekonomikai būtu jāattīstās. Ja tiek vērtēta valsts budžeta tēriņu efektivitāte, tad ir skaidrs, ka valsts pārvaldes darbības efektivitātes novērtēšanas indikatoru trūkums rada arī grūtības pašas pārvaldes efektivitātes

novērtēšanai, jo neeksistē plāni, kuru izpildes pakāpi novērtēt.” [2] Valsts pārvaldes efektivitātes novērtēšanas kritēriju trūkums neļauj pienācīgi novērtēt arī valsts sniegto publisko pakalpojumu efektivitāti un nepieciešamību. Situācijā, kad valsts pārvaldei jārisina budžeta deficīta mazināšanas problēma un tai pašā laikā nevar novērtēt tās sniegto publisko pakalpojumu efektivitāti, rodas priekšnoteikumi atsevišķu valsts funkciju aktīvākai nodošanai privātajam un nevalstiskajam sektoram. Publiskie pakalpojumi nododami, definējot konkrētus rezultātu novērtēšanas kritērijus, kas arī ļautu privātā un nevalstiskā sektora pārstāvjiem meklēt efektīvākos risinājumus piešķirto finanšu resursu izlietojumam publiskā pakalpojuma mērķu sasniegšanai. Arī biedrībām un dažādiem nodibinājumiem ir jāaktivizē resursi, t.sk. brīvprātīgā darba resursi, kas sniedz nevalstiskajam sektoram priekšrocības attiecībā pret privāto sektoru, kas nedrīkst nodarbināt brīvprātīgos.

Brīvprātīgo darbību Latvijas biedrībās un nodibinājumos šobrīd regulē „Biedrību un nodibinājumu likums” un „Jaunatnes likums”. Tomēr šo tiesību aktu normas nav uzskatāmas par pietiekamām efektīvai un korektai brīvprātīgo darbības plānošanai un organizēšanai. 2005. gada nogalē tika uzsākts darbs pie „Brīvprātīgo darbības likuma”, tomēr pēc Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta priekšlikuma tā izskatīšana tika vairākas reizes atlikta un līdz ar šīs institūcijas likvidēšanu – pārtraukta pavisam. [3] Atbilstošu tiesību normu trūkums samazina iedzīvotāju izpratni par brīvprātīgo darba iespējām un procesiem. Tas savukārt samazina iedzīvotāju aktivitāti kļūšanai par brīvprātīgajiem un Latvijas biedrību un nodibinājumu iespējas efektīvāk izmantot valsts brīvprātīgo darba potenciālu.

PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Pētījums tika veikts, balstoties uz nejaušās izvēles elektronisko aptauju. Aptaujas anketa iekļāva slēgta tipa jautājumus, ar iespējām nepieciešamības gadījumā veikt atvērta tipa piezīmes. Anketa iekļāva jautājumus respondenta iepazīšanai: par dzimumu, vecumu, dzīvesvietu, izglītības līmeni, nodarbinātību un vidējo ienākumu līmeni. Aptaujas anketā iekļautie jautājumi palīdzēja arī noskaidrot, vai respondents jau veic brīvprātīgo darbu kādā nevalstiskajā organizācijā, cik stundas nedēļā un kāda veida brīvprātīgo darbu būtu gatavs veikt.

Aptaujā piedalījās 185 respondenti, no kuriem bija: 17% vīrieši un 83% sievietes. Galvenās vecuma grupas bija: 18-30 gadus veci – 64% un 31-50 gadus veci – 27%. Lielākā daļa respondentu (ap 70%) dzīvo Rīgas plānošanas reģionā, 26%

citur Latvijā, bet 4% - ārpus Latvijas. Respondentu izglītības struktūra: 5% - pamata, 29% - vidējā vai vidējā profesionālā, 47% - 1. vai 2. līmeņa augstākā, 21% - maģistra un doktora grāds. 64% no respondentiem strādā algotu darbu, 36% - nē. Ienākumu struktūra (LVL/mēnesī pēc nodokļu nomaksas): 25% - mazāk par 100, 20% no 100 līdz 200, 32% no 201 līdz 400, 18% no 401 līdz 800, 5% vairāk par 800 LVL.

Aptaujā tika iegūts respondentu viedoklis par viņu gatavību iesaistīties brīvprātīgo darbā Latvijas biedrībās un nodibinājumos, to izsakot brīvprātīgo darba stundās nedēļā, galvenie brīvprātīgo darba veidiem, kuros viņi būtu gatavi iesaistīties, un viņu esamību brīvprātīgo darba attiecībās. Pieņemot, ka arī citi Latvijas iedzīvotāji sniegtu līdzīgas atbildes, rezultāti tika izmantoti, lai aprēķinātu kopējo Latvijas biedrībām un nodibinājumiem iespējamo pieejamo brīvprātīgo darba potenciālu, attiecinot tos uz ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu Latvijā. Lai noteiktu potenciālo pilnas slodzes brīvprātīgo darbinieku skaitu, tika izmantota tiesību aktos noteiktā norma par 40 stundu darba nedēļu. [4] Savukārt tā novērtēšanai naudas izteiksmē tika izmantota metode, ar kuru var novērtēt brīvprātīgā darba vērtību – minimālo apmaksāta darba stundas likmi. Šāda pieeja parasti parāda minimālo brīvprātīgā darba vērtību, tādēļ, izmantojot citas likmes atbilstoši nozares praksei, brīvprātīgo darba potenciāls naudas izteiksmē var būt daudz augstāks nekā aprēķināts pētījumā.

EMPĪRISKIE ATKLĀJUMI

Cilvēku gatavība piedalīties brīvprātīgo darbā

Aptaujas respondenti ir gatavi veikt vidēji 4 brīvprātīgā darba stundas nedēļā jeb 208 stundas gadā. Ņemot vērā, ka tiesību akti Latvijā paredz 40 stundu darba nedēļu, tad tas atbilst papildus 10% no darbā pavadītā laika, ko cilvēki būtu gatavi īstenot brīvprātīgo darbā.

10% jeb desmitā tiesa Kristīgajā literatūrā ir maksājums, ko no draudzes locekļiem ievāca garīdznieki. Tā bija desmitā daļa no visiem lauksaimniecības ražojumiem. Viduslaikos desmitā tiesa bija naturālā nodeva, ko maksāja vietējai draudzes baznīcai, parasti, mācītāja uzturēšanai. Šādas nodevas pamatojums atrodams jau Bībelē, kuru var uzskatīt arī par seno ebreju tiesību, to skaitā ekonomisko tiesību avotu: „to desmito tiesu tev būs dot no visiem saviem sējas augļiem, kas ikgadus fīrumā aug,... savas labības, sava vīna un savas eļļas desmito tiesu devām, un savu lielu un sīku lopu pirmdzimušus, lai tu mācies To Kungu, savu Dievu, bīties visu mūžu.” [5;205]. Senāk bieži vien desmito tiesu piesavinājās laicīgā vara. Desmitā tiesa jeb desmit procenti no lauksaimniecības produkcijas bija ierasts senajās autokrātijās, bet šo nodokļu likme atšķīrās dažādās zemēs un laikos. [6;61] Šādi desmitās tiesas maksājumi bija arī senās Latvijas teritorijā, kas pielīdzināms 10% ienākumu nodoklim. Līdz ar to 10% jeb desmitās tiesas ziedojums sabiedrības mērķu labā būtu pielīdzināms agrākiem maksājumiem valdniekam, ņemot vērā iedzīvotāju maksājumus nodokļu veidā valsts budžetā. Lai gan desmito tiesu pieņemts attiecināt uz naturālu nodevu vai ziedojumu naudas formā, tomēr arī Latvijas vēsturē

desmitās tiesas princips tika ievērots arī sava darba laika piespiedu ziedošanā muižas darbos jeb klaušās. Henrijs Tams uzskata, ka desmitās tiesas maksājumi līdz ar muitas un akcīzes nodokļiem savulaik bija par pamatu Romas impērijas sagrūšanai, jo provinču iedzīvotāji deva priekšroku pakļauties iebrikošajiem barbariem, šādas taksācijas sistēmas saglabāšanas vietā. [6;63-64] Bet brīvprātīgo darba priekšrocība ir tā neuzspiešana. Tas nozīmē, ka katrs tā veicējs saredz savu motivāciju un ir gatavs ieguldīt savu darbu sev interesējošu sabiedrisko mērķu sasniegšanai. Tāpēc ir svarīgi noteikt cilvēku gatavību iesaistīties brīvprātīgo darbā.

Apkopojot pētījuma rezultātus, var redzēt, ka visaktīvāk brīvprātīgo darbā ir gatavi iesaistīties respondenti, kuriem ir vidējā izglītība – vidēji 5 brīvprātīgā darba stundas nedēļā. Savukārt gan pamata, gan 1. un 2. līmeņa augstāko izglītību ieguvušie ir gatavi nostrādāt vidēji 4 brīvprātīgā darba stundas, kamēr maģistra un doktora grādu ieguvušie – vidēji 3 brīvprātīgā darba stundas nedēļā. Tomēr jāatgādina, ka Latvijas biedrībām un nodibinājumiem ir pieejami brīvprātīgie speciālisti gan ar pamata, gan vidējo, gan augstāko izglītību.

Analizējot respondentu gatavību veikt brīvprātīgo darbu, ņemot vērā viņu ienākumu struktūru, var secināt, ka visaktīvāk ir gatavi iesaistīties tie, kuriem ir ļoti zemi ienākumi (līdz 100 LVL mēnesī) – vidēji 5,6 brīvprātīgā darba stundas nedēļā, un tie, kuriem ir ļoti augsti ienākumi (vairāk nekā 800 LVL mēnesī) – vidēji 5,2 brīvprātīgā darba stundas nedēļā. Savukārt tie, kas pelna 100-800 LVL mēnesī, ir gatavi veikt vidēji 3 brīvprātīgā darba stundas nedēļā. Tādējādi visaktīvāk ar labdarību gatavi nodarboties brīvprātīgā darba formā ir tie, kuri paši var būt labdarības mērķis, jo viņi tiešā veidā izprot tā nepieciešamību. Ar labdarību brīvprātīgā darba formā ir gatavi nodarboties arī tie, kuriem ar to ļauj nodarboties iespējamais līdzekļu pārpalikums, kas daļēji ir arī viņu sabiedriskā tēla veidošanas jautājums.

1.TABULA

KOPĒJAIS BRĪVPRĀTĪGĀ DARBA POTENCIĀLS LATVIJĀ

Rādītājs	Ņemot vērā nodarbinātības struktūru	Ņemot vērā nodarbinātības struktūru
Brīvprātīgā darba potenciāls (stundas nedēļā)	4 608 400	4 038 269
Brīvprātīgā darba potenciāls (stundas gadā)	239 636 800	209 989 988
Brīvprātīgā darba potenciāls (LVL/gadā)	296 909 995	260 117 595
Brīvprātīgā darba potenciāls (cilvēku skaits pilnas slodzes brīvprātīgo darbā)	115 210	100 957

Ņemot vērā aptaujas 185 respondentu atbildes un pieņemot, ka arī citu Latvijas iedzīvotāju atbildes būtu līdzīgas, iegūtos rezultātus var izmantot kopējā iespējamā brīvprātīgā darba potenciāla aprēķināšanai (skat. 1.tabula). Aptaujas vidējo rezultātu reizinot ar Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu (1 152 100 iedzīvotāji), Latvijas brīvprātīgā darba potenciāls ir 4,61 miljoni brīvprātīgā darba stundas nedēļā jeb 239,64 miljoni brīvprātīgā darba stundas gadā. Balstoties uz

likumdošanā noteikto 40 stundu darba nedēļu, var secināt, ka brīvprātīgo darbam Latvijas biedrībām un nodibinājumiem ir pieejami 115 210 pilnas slodzes brīvprātīgie.

Respondentu atbildes parāda, ka potenciālā brīvprātīgā nodarbinātība apmaksātā darbā arī var ietekmēt viņa gatavību veikt brīvprātīgo darbu: nodarbinātie respondenti brīvprātīgā darba veikšanai gatavi ziedot vidēji 3 stundas nedēļā, bet bez darba esošie – 5 stundas nedēļā. Savukārt pilnu slodzi – aptuveni 40 stundas – brīvprātīgā darba veikšanai būtu gatavi ziedot tikai tie respondenti, kuri neveic apmaksātu darbu. Ņemot vērā nodarbinātības rādītājus, Latvijas brīvprātīgā darba potenciāls varētu sasniegt 4,04 miljoni brīvprātīgā darba stundas nedēļā jeb 209,99 miljoni brīvprātīgā darba stundas gadā, kas nozīmē, ka Latvijas biedrībām un nodibinājumiem varētu būt pieejami 100 957 pilnas slodzes brīvprātīgie. Tomēr jāņem vērā, ka iedzīvotāju nodarbinātība mainās straujāk nekā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits.

Lai gan tikai 12% respondentu norādīja, ka nebūtu gatavi piedalīties brīvprātīgo darbā, tajā nav iesaistījušies 75% aptaujāto. Līdzīgus datus parāda arī 2007. gada Latvijas iedzīvotāju aptaujas rezultāti, ka 24,3% respondentu bija iesaistījušies kādā brīvprātīgo aktivitātē attiecīgā gada laikā.[7] Līdz ar to var secināt, ka šis brīvprātīgo darba potenciāls netiek pietiekami izmantots. Tomēr valstī nenotiek mērķtiecīga datu vākšana par kopējo brīvprātīgo skaitu un analīze, kas padara ikgadējo pārskatu, tendenču noteikšanu un brīvprātīgo politikas plānošanu teju neiespējamu.

Brīvprātīgo darba novērtēšanai naudas izteiksmē tiek izmantotas dažādas metodes. „Sarkanā krusta” pētījumā brīvprātīgo darba ekonomiskā vērtība tiek noteikta, balstoties uz tāda paša darba algoto darbinieku vidējo algu attiecīgā reģionā. [8;15] Līdzīga pieeja tiek izmantota arī ASV, kur brīvprātīgo veiktos pakalpojumus grupē, un katrai grupai nosaka salīdzinošo stundas vērtības likmi. Tā nosakāma atbilstoši vienas stundas darba samaksas likmei līdzīga darba veicējam organizācijā. Ja brīvprātīgā darba uzdevumi nav salīdzināmi ar organizācijas apmaksāto darbinieku uzdevumiem, aprēķinos tiek izmantota vidējā darba samaksas likme par līdzīgu uzdevumu veikšanu darba tirgū. [9;31] Tomēr šāda brīvprātīgo darba vērtības noteikšana ir jāapstiprina gan organizācijas finanšu vadītājam, gan sponsorējošās organizācijas nozīmētam neatkarīgam auditoram. [10;109-110] Līdzīgi arī Latvijā, izmantojot šādu brīvprātīgo darba vērtības aprēķināšanas pieeju, ir jāsaņem organizācijas finansētāja auditora atzinums. Lai no šāda audita nepieciešamības izvairītos, nereti praksē tiek izmantota arī cita brīvprātīgo darba vērtības aprēķināšanas likme - minimālās darba algas pirms nodokļu nomaksas stundas likme. Dažreiz sponsori jau norāda savas likmes brīvprātīgo darba vērtības aprēķināšanai, bet vienota reglamentējoša dokumenta par brīvprātīgo darba vērtības aprēķināšanu un tajā izmantotajām likmēm Latvijā nav. Tādēļ Latvijas biedrību un nodibinājumu iespējamā brīvprātīgo darba potenciāla vērtības naudas izteiksmē aprēķināšanai tika izvēlēta Ministru kabineta noteiktā minimālās darba algas likme (pirms nodokļu nomaksas, bet neiekļaujot darba devēja valsts obligātās sociālās iemaksas): 1,239 LVL stundā. [11] Šī potenciāla

aprēķināšanai tiek izmantota šīs likmes un aprēķinātā iespējamā brīvprātīgo darba potenciāla vērtību stundās noteiktā laika periodā reizinājums. Balstoties uz aptaujas respondentu sniegtajām atbildēm un pieņemot, ka tās spēj raksturot arī citu Latvijas potenciālo brīvprātīgo atbildes, valstī esošajām biedrībām un nodibinājumiem ir pieejami brīvprātīgie, kuru darbības potenciālu naudas izteiksmē var novērtēt 260 milj. līdz 297 milj. LVL vērtībā gadā. Tā kā Ministru kabineta noteiktā minimālās darba algas likme visbiežāk ir zemāka par vidējo atalgojumu dažādās tautsaimniecības nozarēs, šī var tikt uzskatīta par minimālo Latvijas biedrībām un nodibinājumiem iespējamo pieejamo brīvprātīgo darba potenciālu naudas izteiksmē.

Šāda aprēķina metodika var tikt izmantota brīvprātīgo darba potenciāla aprēķināšanai atsevišķos valsts reģionos, atsevišķām sociālajām grupām vai citās valstīs, kā arī, ja mainās valsts iedzīvotāju gatavība iesaistīties brīvprātīgo darbā dinamikā vai mainoties respondentu skaitam. Minimālo brīvprātīgo darba potenciāla naudas izteiksmē noteikšanai valstī vai reģionā noteiktā laika periodā aprēķina kā attiecīgās mērķa grupas gatavību iesaistīties brīvprātīgo darbā (stundas nedēļā), nedēļu skaita noteiktā laika periodā un Ministru kabineta noteiktā minimālās darba algas likmes reizinājumu. Ministru kabineta noteiktā minimālās darba algas likmes vietā var tikt izmantota cita likme (nozares vidējā atalgojuma likmi, citu tiesību aktos noteiktu brīvprātīgo darba novērtēšanas likmi, sponsoru vai auditoru noteiktu likmi), brīvprātīgo darba potenciāla naudas izteiksmē novērtēšanai.

Brīvprātīgo darbs rada arī vērtības, kuras nevar aprēķināt naudas izteiksmē. Brīvprātīgo darbs rada pozitīvu sociālo efektu. Ja brīvprātīgo darba grupā tiek iekļauti brīvprātīgie ar dažādām reliģiskajām vai etniskajām vērtībām, dažādu ekonomisko stāvokli, tiek paaugstināta sociālā harmonija. Tas veicina pašu brīvprātīgo veselības un emocionālās labklājības attīstību. [12;6] Šādu ieguvumu nevar aprēķināt naudas izteiksmē, tomēr tas ir būtisks rīks, lai nodrošinātu demokrātijas principu pastāvēšanu valstī. Tāpat brīvprātīgo sadarbība veicina zināšanu un vērtību pārnēsi starp brīvprātīgajiem, veicinot viņu personīgo un profesionālo izaugsmi. Uz brīvprātīgo darba principiem var tikt balstītas arī skolu mentoringa programmas kā pievilcīga alternatīva sociālo prasmju pilnveidošanai skolās. [13; 18]. Tādējādi paaudzēm attīstoties tiktu saglabātas tradicionālās tautas zināšanas un vērtības, veicinātu dažādu paaudžu savstarpējo cieņu un tiktu nostiprinātas gan mentora, gan skolēnu sociālās prasmes. Nevalstiskās organizācijas var iesaistīt brīvprātīgo darbā arī personas ar invaliditāti, pensijas vecuma iedzīvotājus un citus sociālā riska grupu pārstāvjus, kuri bieži vien no sabiedrības tiek izstumti. [12;8] Tādējādi biedrības un nodibinājumi ne vien pildītu sociālā atbalsta funkcijas, integrējot sociālā riska grupu pārstāvjus sabiedriskā labuma aktivitātēs, bet arī ienestu šo cilvēku kompetences savas darbības efektivitātes paaugstināšanai.

Brīvprātīgā darba potenciāls dažādās nevalstisko organizāciju darbības sfērās

Motivēti un aizrautīgi brīvprātīgie ir spējīgi radīt lielāku labumu nekā tehnoloģiju guru. [14;290] Ja brīvprātīgie ir ieinteresēti darba procesā un rezultātā, viņu sasniegtie rezultāti būs augstāki. Tādēļ būtiski ir noteikt, kādu biedrību un

nodibinājumu uzdevumu veikšanā potenciālie brīvprātīgie būs ieinteresēti, līdz ar to kāds ir iespējamais pieejamais brīvprātīgo darba potenciāls to veikšanai. Lai to noteiktu, respondentiem tika dota iespēja izvēlēties līdz trīs darbības virzieniem, kuros viņi vēlētos līdzdarboties kā brīvprātīgie darbinieki.

2.TABULA

BRĪVPRĀTĪGĀ DARBA POTENCIĀLS FIZISKĀ UN MONETĀRĀ IZTEIKSMĒ DAŽĀDĀS NOZARĒS

Brīvprātīgo darba veids/raksturojošais rādītājs	Brīvprātīgā darba potenciāls (stundas nedēļā)	Brīvprātīgā darba potenciāls (stundas gadā)	Brīvprātīgā darba potenciāls (LVL)	Brīvprātīgā darba potenciāls (cilvēku skaits pilnas slodzes brīvprātīgajā darbā)
Pasākumu organizēšanā, tehniskais atbalsts	2 167 194	112 694 063	139 627 944	54 180
Eksperta darbs	2 011 504	104 598 225	129 597 201	50 288
Dabas aizsardzības pasākumi	1 475 934	76 748 543	95 091 444	36 898
Māksla un citas radošās jomas	1 432 341	74 481 708	92 282 836	35 809
Administratīvie darbi	1 170 783	60 880 701	75 431 188	29 270
Izglītība un zinātne	1 133 417	58 937 699	73 023 810	28 335
Sociālais atbalsts	741 081	38 536 188	47 746 337	18 527
Ražošana un pakalpojumi	510 661	26 554 348	32 900 837	12 767
Sabiedriskās kārtības un drošības pasākumi	348 744	18 134 677	22 468 865	8 719
Medicīnas pakalpojumi	336 289	17 487 010	21 666 405	8 407
Cita	12 455	647 667	802 459	311

Izmantojot iepriekšējo aprēķina metodiku, redzams (skat. 2.tabulu), ka vislielākais potenciāls ir biedrību un nodibinājumu pasākumu organizēšanai, to tehniskam atbalstam – līdz pat 112 miljoniem darba stundu gadā. Šāds atbalsts ir nepieciešams pēc iespējas plašākas sabiedrības iesaistīšanai sabiedriski derīgos pasākumos, kā vides sakopšanas talkas vai katastrofu seku likvidēšanas darbos, kā arī dažādu semināru, konferenču un labdarības pasākumu organizēšanā. Ar 104 milj. brīvprātīgā darba stundu gadā vērtējams brīvprātīgs dažādu specialitāšu ekspertu darbs. Aptaujātie eksperti labprāt izmantotu savas profesionālās zināšanas un prasmes sabiedrības labā.

„Lielās talkas” ir pierādījumus iedzīvotāju gatavībai iesaistīties dabas aizsardzības un sakopšanas aktivitātēs. To kopējais potenciāls vērtējams gandrīz 77 miljonu brīvprātīgā darba stundās gadā. Līdzīgs potenciāls – 74 miljoni brīvprātīgo darba stundu gadā – ir darbība radošajā un mākslas jomā. Tas paver iespēju nevalstiskajām organizācijām piesaistīt talantīgus cilvēkus labdarības izsoļu, izstāžu, koncertu, teātra uzvedumu un līdzīgu aktivitāšu nodrošināšanai.

Daudzās biedrībās un nodibinājumos administratīvās funkcijas veic apmaksāti darbinieki, kas saistīts ar bailēm, ka brīvprātīgajam darbiniekam nevar tikt uzticēta atbildība. Tomēr jāņem vērā, ka potenciāls šajā jomā pārsniedz 60 miljonus brīvprātīgā darba stundas gadā. Līdz ar to

nepieciešams attīstīt tiesisko regulējumu, kurš iekļautu arī brīvprātīgo atbildību. Papildus jāpiesaista finanšu līdzekļi potenciālo biedrību un nodibinājumu administratīvo brīvprātīgo darbinieku apmācībai un motivācijai. Izglītības un zinātnes brīvprātīgā darba potenciāls sasniedz gandrīz 59 miljonus brīvprātīgā darba stundas gadā. Brīvprātīgo iesaistīšana izglītībā var veicināt zināšanu, interešu un tradīciju nodošanu un saglabāšanu Latvijā.

Organizācijām, kuras nodarbojas ar palīdzību sociālā riska grupām, pieejami 18527 pilnas slodzes brīvprātīgie, kas būtu gatavi veikt vairāk nekā 38 miljonus brīvprātīgā darba stundas sociālajā darbā. Organizējot šos brīvprātīgos, Latvijas biedrības un nodibinājumi varētu atslogot pašvaldību sociālo darbinieku darbu un līdz ar to arī pašvaldību budžetus.

Latvijā biedrībām un nodibinājumiem ir tiesības nodarboties ar saimniecisko darbību papildus ienākumu gūšanai, kuri tiktu novirzīti to mērķu sasniegšanai. Šobrīd ražošana Latvijā šādiem mērķiem nav pietiekami attīstīta. Tomēr jāņem vērā, ka šajā jomā brīvprātīgā darba potenciāls ir 26 miljoni brīvprātīgā darba stundas gadā. Tā izmantošana biedrībām un nodibinājumiem ļautu veikt saimniecisko darbību, ietaupot vairāk nekā 32 miljonus LVL gadā. Ņemot vērā ražošanas efektivitātes iespējamo paaugstināšanos, varētu tikt iegūti daudz lielāki ienākumi no gatavā produkta pievienotās vērtības.

Aptaujāto gatavība piedalīties sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā mērāma 18 miljonu brīvprātīgā darba stundās gadā un rada priekšnoteikumus brīvprātīgo iedzīvotāju drošības patruļu tradīcijas attīstībai Latvijā. Savukārt brīvprātīgā darba potenciāls medicīnas laukā ir vairāk nekā 17 miljoni brīvprātīgā darba stundas gadā. Tas rada priekšnoteikumus brīvprātīgajam darbam vienkāršu medicīnisku pakalpojumu (medicīniskās konsultācijas, vienkārša diagnostika) nodrošināšanai un attīstībai Latvijā. Tomēr jāņem vērā, ka šobrīd brīvprātīgo kustība nav plaši attīstīta ne sabiedriskajā drošībā, ne medicīnā. Līdz ar to ir nepieciešamas investīcijas gan sistēmu izveidošanai, gan nepieciešamo palīglīdzekļu iegādei, gan brīvprātīgo cilvēkresursu apmācībai.

Vairāki aptaujātie ir gatavi veikt brīvprātīgo darbu gan citās nozarēs (647 tūkstoši brīvprātīgā darba stundas gadā), gan jebkurā no biedrību un nodibinājumu darbības nozarēm (7,7 miljoni brīvprātīgā darba stundas gadā). Brīvprātīgo kustības attīstībai būtiska ir biedrības un nodibinājumos pieejamo vakanto brīvprātīgo darba vietu publicēšana ne tikai attiecīgo organizāciju mājas lapās, bet arī masu medijos un interneta vietnēs, kur būtu pieejamas vairāk nekā vienas organizācijas informācija par vakancēm. Būtiski, lai sludinājumos būtu aprakstīti ne tikai brīvprātīgo pienākumi, bet arī skaidrots brīvprātīgo darba process, drošības un veselības aizsardzības garantijas, kā arī iespējamais ieguvums no līdzdalības.

Lai gan potenciālie brīvprātīgie darbinieki ir pieejami daudzās biedrību un nodibinājumu darbības nozarēs, tomēr šī potenciāla pilnvērtīgai izmantošanai nepieciešama aktīva rīcība gan no nevalstiskā sektora, gan no valsts. Biedrībām un nodibinājumiem jāveic plānošana, kā pēc iespējas efektīvāk izmantot brīvprātīgos savā darbībā un kā tos piesaistīt. Lai gan brīvprātīgo darbs ir bez atlīdzības, tomēr šīm organizācijām jāreķinās ar izmaksām infrastruktūras attīstībai atbilstošas darba vides nodrošināšanai brīvprātīgiem. Tāpat „labā prakse” nosaka, ka brīvprātīgajiem nedrīkst rasties papildus izdevumi, veicot brīvprātīgo darbu, līdz ar to ir jārod resursi darba materiālu iegādei, brīvprātīgo transporta un ēdināšanas izdevumu segšanai. „Labā prakse” paredz arī brīvprātīgā apdrošināšanu pret iespējamām traumām un civiltiesisko atbildību, kas var rasties, veicot brīvprātīgo darbu.

Jāņem vērā, ka brīvprātīgajiem var būt nepietiekamas zināšanas un prasmes specifisku darbību veikšanai, līdz ar to nevalstiskajam sektoram sadarbībā ar valsti jānodrošina šo cilvēku apmācība. Pieejamais Eiropas Savienības finansējums var nodrošināt Latvijas biedrību un nodibinājumu darbinieku un brīvprātīgo apmācības programmu veidošanu, pieredzes apmaiņas pasākumu organizēšanu un mentoringa kustības attīstību nevalstiskajā sektorā

Tāpat valstij būtu jāņem vērā brīvprātīgo darba potenciāls un jāplāno sistēma, ar kuras palīdzību var nodot dažas no savām funkcijām nevalstiskajam sektoram. Lai šo potenciālu varētu izmantot pēc iespējas efektīvāk un lai nerastos precedenti, kuros netiek ievērotas vienas vai otras puses tiesības, ir jāizstrādā un jāpieņem „Brīvprātīgo darbības likums”.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI TURPMĀKIEM PĒTĪJUMIEM

Pētījuma dalībnieki ir gatavi veikt brīvprātīgo darbu vidēji 4 stundas nedēļā. Tas ļauj novērtēt Latvijas biedrībām un nodibinājumiem pieejamo brīvprātīgo darba potenciālu ar 239,64 miljoniem brīvprātīgā darba stundām gadā, kas savukārt pielīdzināms vairāk nekā 100 tūkstošiem dažāda vecuma un izglītības līmeņa pilnas slodzes brīvprātīgajiem un novērtējams vairāk nekā 260 miljonu LVL vērtībā.

Brīvprātīgie ir pieejami lielākajā daļā biedrības un nodibinājumu darbības nozarēs, kas ļauj tām izmantot šo resursu gan administratīvajām un pasākumu rīkošanas funkcijām, gan ražošanā un pakalpojumu sniegšanā, gan izglītībā, zinātnē un mākslas jomā, gan sociālajā darbā un medicīnā, gan dabas aizsardzībā un sabiedriskās drošības nodrošināšanā. Šī resursa aktivizēšana var veicināt nevalstisko organizāciju iesaistīšanos valsts publisko pakalpojumu nodošanai nevalstiskajam sektoram. Brīvprātīgā darba resursu pieejamība ļauj Latvijā attīstīt tādus nevalstiskā sektora darbības virzienus kā bezmaksas vienkāršie medicīnas pakalpojumi un „iedzīvotāju drošības patruļas”. Šādas un līdzīgas nevalstiskā sektora aktivitātes varētu papildināt un aizvietot valsts budžeta finansētos publiskos pakalpojumus.

Lai efektīvi izmantotu brīvprātīgo darbības resursus, nepieciešams piesaistīt finanšu līdzekļus biedrību un nodibinājumu infrastruktūras attīstībai, brīvprātīgo izmantošanas izmaksu segšanai un apdrošināšanai, brīvprātīgo apmācībai. Valstij sadarbībā ar nevalstiskā sektora pārstāvjiem jāveic brīvprātīgā darba potenciāla izmantošanas plānošana. Lai to paveiktu, ir nepieciešama mērķtiecīga brīvprātīgo kustības izpēte un analīze, tās attīstības tendenču plānošana. Šo pētījumu veikšanai būtu nepieciešams veikt brīvprātīgo aptaujas vai reģistrāciju, kā arī regulāru datu atjaunošanu. Lai sabiedrība izprastu brīvprātīgo darba būtību un procesus, ir jāpieņem „Brīvprātīgo darbības likums”, kas gan veicinātu sabiedrības pārstāvju iesaistīšanos brīvprātīgo darbā, jo likums noteiktu to tiesības un pienākumus, gan arī varētu būt par pamatu Latvijas brīvprātīgo uzskaiti un plānošanai.

Brīvprātīgo darbība ir nozīmīga sabiedrības politisko jautājumu virzīšanā un konfliktu atrisināšanā, laika apstākļu un vides monitoringā, atbalstā dabas katastrofās cietušajiem. Vairāki uzdevumi, kurus iedzīvotāji uzņemas brīvprātīgi, var būt nozīmīgi atbalsta pasākumi valdības sniegtajiem publiskajiem pakalpojumiem. [12;7]. Savukārt dažus valsts publiskos pakalpojumus ir iespējams pilnībā nodot brīvprātīgo organizācijām. Globalizācijas apstākļos ir veidojušās jaunas sociālās un morālās problēmas, kuru risināšanai valstij nav pieejami nepieciešamie instrumenti vai motivācija. Brīvprātīgo grupa var veikt neformālās pašregulācijas funkcijas, kuras var būt nozīmīgas, piemēram, cilvēktiesību ieviešanā, tajos gadījumos, kad valsts nespēj vai nevēlas veikt formālu regulēšanu. [1; 11]. Arī Latvijas valdībai jāņem vērā valsts brīvprātīgo darba potenciāls un aktīvāk jāiekļauj brīvprātīgo grupas (biedrības un nodibinājumi) tās politikas veidošanā, publisko pakalpojumu kvalitātes paaugstināšanā, nododot tām arī dažas savas funkcijas, piemēram, dažu sociālo pakalpojumu sniegšanu, vērtību mācīšanu skolās, vides monitoringu un citus.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Vedeer A., Collingwood V., Gorp A. van, Kamminga M., Logister L., Prins C, Bossche P. van den.** *NGO Involvement in International Governance and Policy.* Boston, USA: Martinus Nijhoff Publishers, 2007. (ISBN: 9789004158467)
2. **I. Sudraba, V. Kozlinskis, J. Zvigulis.** *Economic Recovery: Elaboration of Measures to Be Taken for the Revival of the National Economy of the Republic of Latvia,* Journal of Business Management, vol. 3, pp. 23-31, 2010. Available: Business Source Complete, EBSCOhost [Accessed July27, 2011].
3. *Likumprojekts „Brīvprātīgo darbības likums”* [tiešsaiste] likumprojekts, pieteikts VSS 08.12.2005. Rīga: Ministru kabinets. [skatīts 01.08.2010.] Pieejams: <http://www.mk.gov.lv>
4. *Darba likums.* / Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 20.06.2001.; stājies spēkā 01.06.2002.; ar grozījumiem, kas pieņemti līdz ar 25.03.2010. // Latvijas Vēstnesis 06.07.2001., Nr.105. [skatīts 01.08.2010.] Pieejams: <http://www.likumi.lv>
5. *Bībele, tas ir: Dieva svētie vārdi, kas priekš un pēc tā Kunga Jēzus Kristus piedzimšanas no tiem svētiem praviešiem, mācītājiem un apustuļiem ir sarakstīti.* Jelgava: Jānis Frīdriķis un dēls, 1877.
6. **Tam H.** *The Humean critique of lump sum taxation (or the implausibility of pure lump sum taxes in autocracy).* Public Choice, vol. 118., 2004, N 1-2, p. 61-76
7. *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas programma 2008.-2012.gadam.* Rīga: Īpašo uzdevumu ministrija Sabiedrības integrācijas lietās, 2008.
8. *The value of volunteers. Imagine how many needs would go unanswered without volunteers.* Geneva: Red Cross Red Crescent Academic Network, 2010. – 36 lpp
9. *Administration for Children Y. Head Start Volunteer Policies* [e-book]. 1989. Available from: ERIC, Ipswich, MA
10. **Kuhn A., Olman Dawson A., Barret B.** *A Handbook for Volunteer Coordinators in Head Start.* Washington D.C.: CSR Inc., 1990. – p. 117
11. *Noteikumi ar minimālo mēneša darba algu un minimālo stundas tarifa likmi.* Ministru kabineta noteikumi Nr. 791. Pieņemts Ministru kabinetā

- 23.09.2008.; stājies spēkā 01.01.2009.; bez grozījumiem, // Latvijas Vēstnesis 26.09.2008., Nr.150. . [skatīts 01.08.2010.] Pieejams: <http://www.likumi.lv>
12. **Dingle A., Sokolovski W., Saxon-Harrold S.K.E., Leigh R.** *MEASURING VOLUNTEERING: A Practical Toolkit.* Washington DC., USA: Independent Sector, 2001. (ISBN:0929556097)
13. **Brewer C., Carroll J.** *Half of the Equation: Social Interest and Self-efficacy Levels Among High School Volunteer Peer Mentors vs. Their Nonmentor Peers.* Journal of School Counseling, v8 n23 Sep. 2010. 27pp.
14. **Huck J.S., Al R., Rathi.D.** *Managing knowledge in a volunteer-based community: Series on Innovation and Knowledge Management: MANAGING KNOWLEDGE FOR GLOBAL AND COLLABORATIVE INNOVATIONS, Vol8., Dec 3-4, 2009, Hong-Kong, China.* Denton: University of North Texas, 2010.

Janis Boguzs; M.P.A. (Master of Public Administration) - 2008., School of Business Administration Turiba. Work experience: since 2010. assistant in scientific work, Riga Technical University, Institute of National and Regional Economics. 2008.-2009. Latvian Tourism Development Agency, project manager. 2008. The Ministry of Finance of Latvia, European Social Fund Planning Department, senior assistant. Civil activities: since 2008. association „Social Integration Society”, founder, Head of the Board. Since 2009 association “Human. Nature. Development.” founder, Head of the Board. E-mail: janis.boguzs@gmail.com

Liena Adamsons. Doctor degree (Dr.oec.) 2005, Riga Technical University, 2007-2010 Riga Technical University, Institute of National and Regional Economics, associate professor, 2007-2010 Riga Technical University, Institute of National and Regional Economics, leading researcher. E-mail: liena.adamsons@rtu.lv

Janis Boguzs, Liena Adamsons. The Potential of Volunteer Work Available for Nongovernmental Associations and Foundations in Latvia

The aim of the research is to determine the potential of volunteer work that could be available for nongovernmental organizations (associations and foundations) located in Latvia. The research was based on an e-poll including mainly closed questions. The results of the e-poll reflected the characteristics of respondents (gender, age, place of residence, the level of education, employment, the level of average income) and the behaviour of volunteers - how many hours per week they are ready to do volunteer work and for what tasks they would be ready to participate as volunteers in associations or foundations in Latvia. The answers of 185 respondents, statistical data and legal provisions were used for calculating and analysing the potential of volunteer work in Latvia. The respondents are ready to do the volunteer work an average 4 hours per week. Therefore it is possible to calculate that the potential of volunteer work available for nongovernmental associations and foundations in Latvian is 239.64 million voluntary work hours per year that is more than 100 thousand full time volunteers. In monetary terms it is about 260 million LVL as voluntary work value per year. The quizzes were able to do different tasks appropriate for nongovernmental associations and foundations. The availability of volunteer resources can also be the basis for establishing public services provided by the nongovernmental sector like “free or low-cost medical primary support” or “citizen security patrols”. To make use the potential of the voluntary work more efficient, there it is important to attract more investments for development of the infrastructure available for associations and foundations, for covering the costs of volunteers and providing insurance for them, as well as for the education of volunteers. The government together with the nongovernmental sector has to plan, how to use the potential of voluntary work more efficient, and has to pass the “Voluntary Work Law”. For more effective planning of voluntary work development in Latvia, there is place for another research on the capacity of Latvian associations and foundations for using the volunteers in their operations

Янис Богужс, Лиена Адамсонс. Потенциал работы добровольцев для негосударственных ассоциаций и фондов в Латвии

Целью исследования является определение потенциала работы добровольцев, которая может быть доступна для неправительственных организаций (ассоциаций и фондов), расположенных в Латвии. Используя выбор внезапного электронного опроса, были получены результаты об уровне готовности добровольцев участвовать в добровольной работе в Латвии. Результаты электронного опроса позволили определить характеристику респондентов (пол, возраст, место проживания, уровень образования, занятость, уровень среднего дохода) и выяснить, как много часов в неделю они были бы готовы принять участие в качестве добровольцев в ассоциации или фондах Латвии. Для оценки добровольного потенциала работы в Латвии были использованы ответы 185 респондентов, статистические данные и правовые положения. В среднем опрошенные были согласны работать добровольно 4 часа в неделю. Это по Латвии составляет 239.64 млн. добровольных рабочих часов в год и более 100 тысяч добровольцев при полном времени занятости. В денежном выражении это составляет 260 млн. латов добровольной работы в год. Это значит, что добровольная работа для разных задач имеет потенциал для латвийских негосударственных ассоциаций и фондов. Ресурсы добровольной работы могут служить основой для развития отдельных государственных услуг, реализуемых неправительственным сектором, например "бесплатные первичные медицинские услуги" или "патрули для обеспечения безопасности граждан". Чтобы использовать эффективную потенциальную добровольную работу, необходимо привлечь инвестиции для развития инфраструктуры разных ассоциаций и фондов, для покрытия текущих расходов добровольцев и для покрытия расходов на их страхование, а также для обучения волонтеров. Государственным и негосударственным сектором совместно надо планировать -как более эффективно можно использовать потенциал добровольной работы и еще необходимо принять "закон о добровольной работе". Для более эффективного планирования развития и использования добровольной работы в Латвии необходимо реализовать еще одно исследование о способности Латвийских ассоциаций и фондов использовать добровольную работу.